

Engagement voor biodiversiteit en klimaat: wat moet, kan of mag een wetenschapper?

An Cliquet (Universiteit Gent) en Jelle Van den Berghe (INBO)

INBO studiedag
22 oktober 2024



Wetenschap en beleid – An Cliquet



Wetenschap en recht

- Verplichting om wetenschap te gebruiken als basis voor beleid en recht:
 - ▣ Bv. artikel 191, § 3 Verdrag Werking Europese Unie; artikel 1.2.1. § 3 DABM
- Wetenschap in uitvoering van wettelijke verplichtingen:
 - ▣ Bv. afbakening Natura 2000 op basis van wetenschappelijke criteria
 - ▣ Bv. opmaak nationale herstelplannen op basis van monitoring & onderzoek en wetenschap
- Monitoring- en rapporteringsverplichtingen in wetgeving
 - ▣ Bv. in Habitatrictlijn, Kaderrichtlijn Water, Natuurherstelwet
- Belang van organen zoals IPBES, EEA, INBO...
- Wetenschap in rechtszaken
 - ▣ Bv. Klimaatzaken, Finse wolvenzaak

Wetenschappers en (publieke) participatie

- Rol van wetenschappers:
 - ▣ Beperkt tot academische wereld/onderzoeksinstelling ('ivoren toren')?
- Mag of **moet** een wetenschapper zich mengen in publieke debat?
 - ▣ 'Active bystander principle': "We have the privilege to know and the duty to act" (Scientist Rebellion)
- Visie 'Natural capital Research Platform' UGent
 - ▣ Cf. Verbeeck H et al, Visietekst Wetenschap en Activisme, Natural Capital Research Platform, Universiteit Gent, 2023

Wetenschappers en (publieke) participatie

- Rol van wetenschappers: 'debunking' van ongefundeerde uitspraken
- Wat met (publieke) kritiek op beleid (in media, in onderwijs)?

Wat als wetenschappers het niet eens zijn?

- Bij wetenschappelijke onzekerheid: voorzorgsbeginsel in wetgeving!
- Wat als wetenschappers fout zijn?
- Wat als wetenschappers foute informatie verspreiden?
 - ▣ Belang van onafhankelijk onderzoek
 - ▣ Vrijheid van meningsuiting?
 - ▣ Verplichting tot correcte informatieverstrekking (Aarhus-Verdrag)

Ondermijnen van wetenschap

- 'Relativeren' van wetenschap (ook in media): is wetenschap een 'mening' zoals elke andere?
- Wetenschapsontkenning ('alternative facts')



Intimidatie van wetenschappers

- Verschillende vormen van intimidatie:
 - ▣ Persoonlijke aanvallen op wetenschappers
 - ▣ Wetenschappers doen zwijgen
 - ▣ Online 'harassment'
 - Cf. doctoraatsonderzoek Lien Stolle (UGent): online harassment van environmental defenders
 - ▣ 'SLAPP' zaken
 - ▣ Geweld
- Gevolg: 'chilling' effect

Juridische bescherming van 'environmental defenders'

- Verenigde Naties:
 - Rapport van Speciale Rapporteur over 'environmental human rights defenders', 2016
 - Resolutie VN Mensenrechtenraad over 'environmental defenders', 2019
 - Erkenning van rol van environmental defenders in Framework Principles on Human Rights and the Environment (rapport Speciale Rapporteur), 2018
 - Aarhus Verdrag:
 - 'Rapid response mechanism' voor bescherming van environmental defenders, 2021
 - Speciale Rapporteur over environmental defenders, 2022

Juridische bescherming van ‘environmental defenders’

- EU:
 - Richtlijn 2024/1069 betreffende bescherming van bij publieke participatie betrokken personen tegen kennelijk ongegronde vorderingen of misbruik van procesrecht (“strategische rechtszaken tegen publieke participatie”) (2024):
 - Bescherming tegen SLAPP rechtszaken, o.a. inzake milieu
 - Richtlijn 2024/1203 inzake de bescherming van het milieu door middel van het strafrecht (2024):
 - Bescherming van personen die milieumisdrijf rapporteren of helpen bij onderzoek daarnaar

Samengevat

- Wetenschap moet (vaak) worden gebruikt als basis voor beleid
- (Morele) plicht voor wetenschappers om te participeren in publieke debat (active bystander principe)
- Tendens in maatschappij van wetenschapsontkenning
- Intimidatie van wetenschappers neemt vele vormen aan
- Toenemende aandacht in recht voor de bescherming van environmental defenders (m.i.v. wetenschappers)

An aerial photograph of a river landscape. A wide river flows through the center, bordered by lush green trees and grass. In the background, a town with many houses and buildings is visible, along with several wind turbines. The sky is clear and bright.

Beleid en/ondanks wetenschap

Jelle Van den Berghe

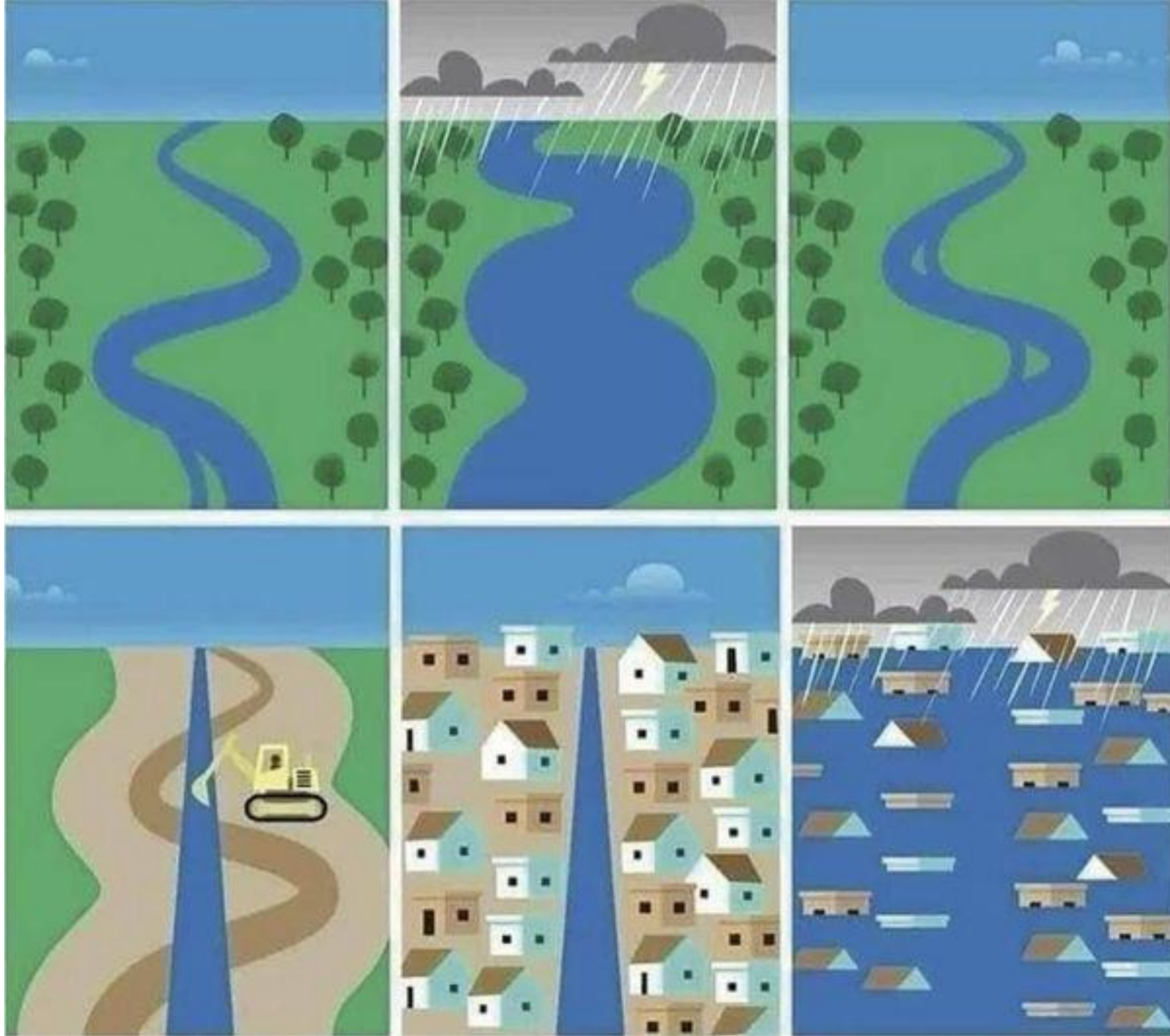


Vlaanderen
is wetenschap

**INSTITUUT
NATUUR- EN BOSONDERZOEK**



Vlaanderen
is wetenschap



“Elke politicus weet wat je moet doen om het klimaatprobleem aan te pakken. Er is alleen geen enkele politicus die weet hoe hij nadien nog verkozen met raken.” (2007)



Vlaanderen
is wetenschap

Dé oplossing! Toch?

- ▶ Wetenschappelijke oplossingen vaak heel eenvoudig
- ▶ Beleid werkt vanuit tegengestelde belangen



Hamsters

*“Om een dergelijke
een kwantitatieve
populatiedichtheid
rol in de mogelijke
percelen moet k
hamstervriende
maximaal 300 m
corridors en toe
uitgewisseld wo*



Vlaanderen
is wetenschap

*urzaam te behouden is
(afhankelijk van de
ied speelt een essentiële
an de aanwezige
vorden, met wisselende
leefgebied bedragen) die
necteerd zijn via
rtie individuen*

**De Europese hamster
(Cricetus cricetus) in Nederland**
Evaluatie van 25 jaar hamsterbescherming
en -beleid

Sanne Van Donink, Kristof Baert

INSTITUUT
NATUUR- EN BOSONDERZOEK



Vlaanderen
is wetenschap

“Voor drie bomen met een speciale vleermuis gaan we toch geen sector wegduwen?” (2023)



Vlaanderen
is wetenschap

Dier- en plantensoorten van bijlage 4 van de habitatrichtlijn.

Dier- en plantensoorten van communautair belang die strikt moeten worden beschermd en voorkomen in Vlaanderen. De soorten in deze bijlage verdienen middels maatregelen strikte bescherming in hun natuurlijke verspreidingsgebied. Speciale beschermingszones hoeven niet te worden afgebakend indien ze niet voorkomen op bijlage 2. De soorten staan in bijlage 3 van het ['natuurdecreet'](#) en worden beschermd via het [soortenbesluit](#). De wolf is een recent terug in Vlaanderen en is beschermd via [het soortenbesluit](#).



De rol van wetenschap richting beleid

- ▶ Democratie is democratie!

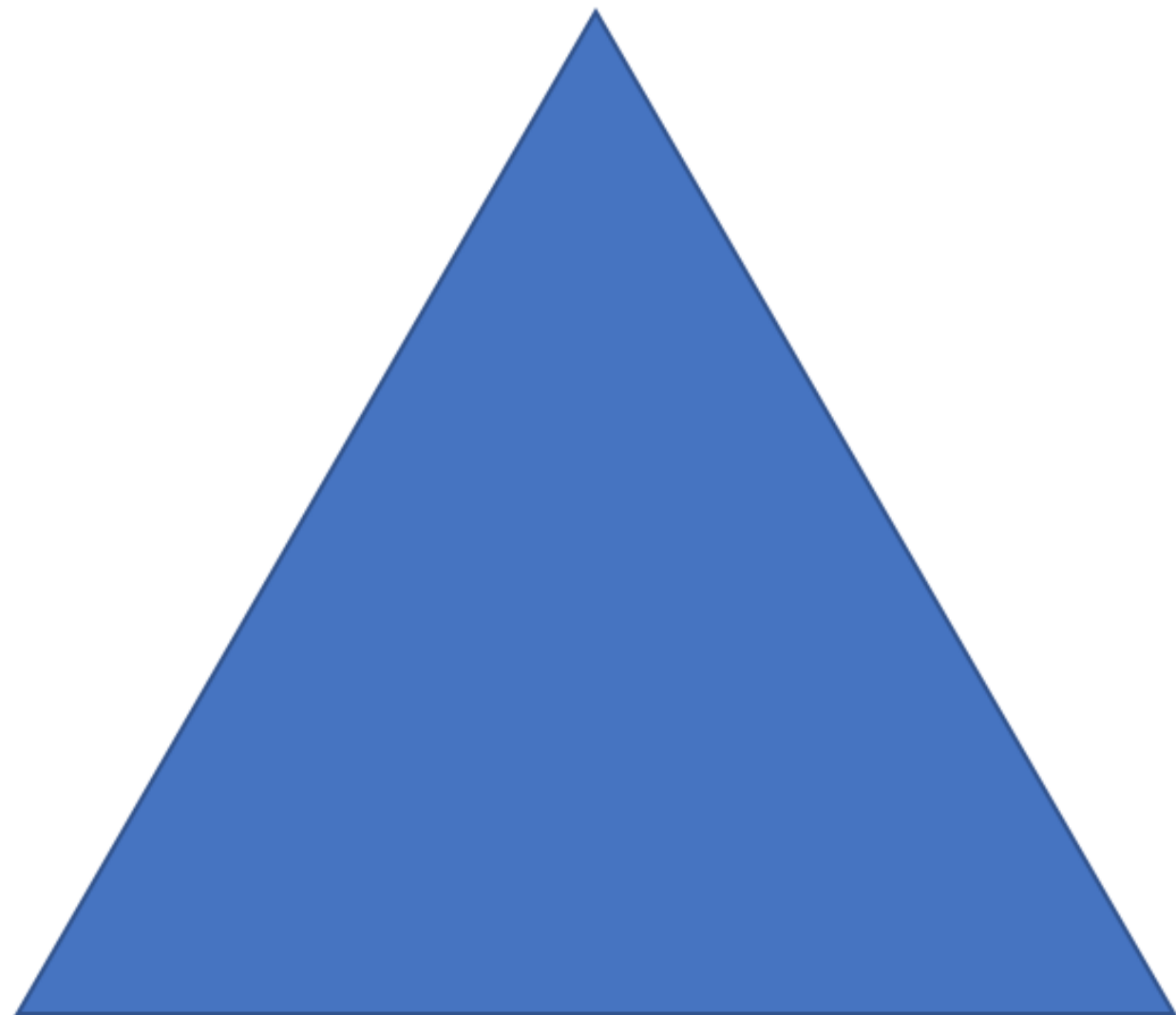
MAAR...

Democratie (zowel de Europese als de Belgische én de Vlaamse) besliste zelf om wetenschap als juridische toetssteen te hanteren in het omgevings- en natuurbeleid.

Wetenschap moet dus haar werk (mogen) doen om te benoemen en te meten waar het beleid eventueel te kort schiet. Meer zelfs, wil men rechtszekerheid in functie van bijvoorbeeld vergunningsverlening, dan is monitoring en wetenschap cruciaal om dat mogelijk te maken.



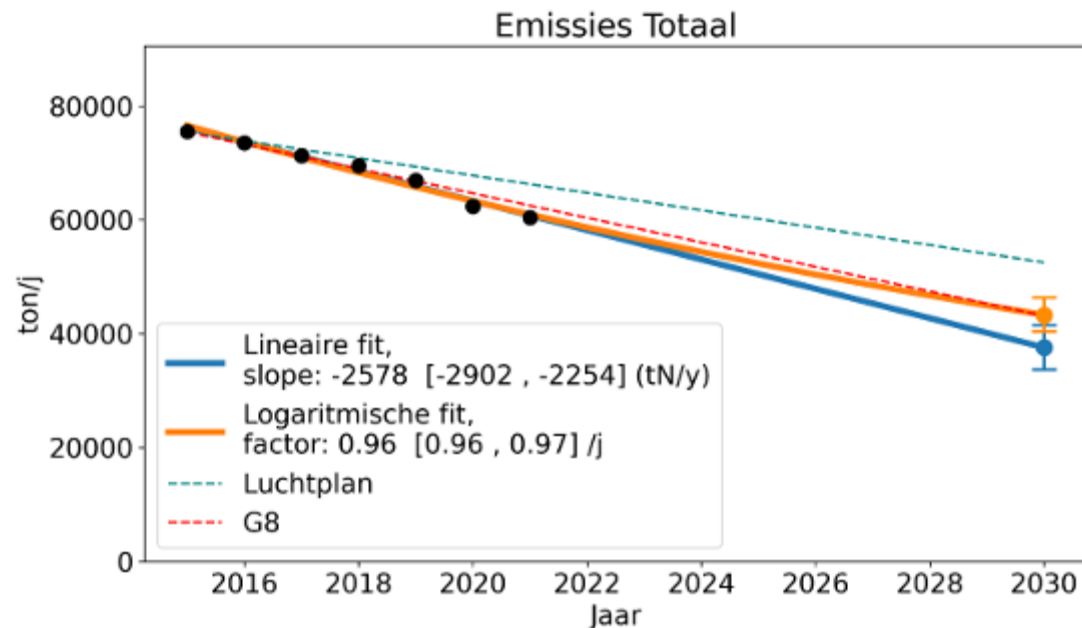
Rechtelijke macht



Wetgevende macht

Uitvoerende macht

Wetenschapstaal \neq politieke taal



Figuur 4 : Verloop van de totale (reactieve) stikstofemissies (tonN/jaar) in Vlaanderen. Zwarte punten tonen de gerapporteerde (reële, niet vergunde) emissies voor de jaren 2015 t.e.m. 2021. Blauwe data beschrijft een lineaire regressie door deze punten (blauwe lijn: lineaire trendlijn van de gerapporteerde emissies; blauw punt in 2030: projectie van de emissies volgens een lineaire trend; blauwe balk in 2030: onzekerheid (2-sigma) op de projectie). Oranje data beschrijft een logaritmische regressie (oranje lijn: logaritmische trendlijn van de gerapporteerde emissies; oranje punt in 2030: projectie van de emissies volgens een logaritmische trend; oranje balk in 2030: onzekerheid (2-sigma) op de projectie). De trendanalyse voor beide regressies wordt in de legende weergegeven. De streepjeslijnen geven de lineaire evolutie tussen 2015 en de 2030-doelstelling van het Luchtbeleidsplan (groene stippellijn) en van de PAS (G8, rode stippellijn).



INBO: “Overheid moet meer durven onteigenen voor natuurrealisatie”

Om de biodiversiteit te versterken en de doelen van de Europese Green Deal te halen, moet Vlaanderen zich inzetten om een samenhangen natuurnetwerk te realiseren. Daar kan de overheid een handje bij helpen door onder meer ruimtelijke bestemmingen te wijzigen, eigen gronden in te zetten of gronden te verwerven. Dat stelt Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) in het nieuw Natuurrapport dat deze week voorgesteld werd. "Elk van deze instrumenten is gebaat bij het wijzigen van het 'absoluut' eigendoms- en gebruiksrecht ten voordele van het algemeen belang. Het verwerven van gronden gaat gemakkelijker als er, indien nodig, ook onteigend kan worden."

Maar hoe dan wel?

- ▶ Verloren inhoudelijke boodschap omwille van eenvoudige focus op politieke/beleids standpunten.
- ▶ Politieke strategie is vaak focus leggen op boodschappen die men kan “demoniseren” wanneer de echte inhoud moeilijk ligt.
- ▶ Inhoud “te wetenschappelijk” zodat beleid er omheen kan als ze dat willen.
- ▶ “NIEMAND leest dat!”



Vlaanderen
is wetenschap

Oproep aan de wetenschappers in de zaal

- ▶ Maak de gelegde latten visueel duidelijk (bij voorkeur al in de beleidsvoorbereiding).
- ▶ Evalueer de beleidskeuzes en toets aan de democratische afspraken waarbij steeds rekening wordt gehouden met “Lex superior derogat legi inferiori” ofte het superioriteitsbeginsel uit de rechtsleer. Een Europese verordening gaat boven een decreet. Een decreet gaat boven een beslissing Vlaamse Regering. Een BVR gaat boven een sectorakkoord.
- ▶ Onderzoek beleidsrelevante thema’s.
- ▶ Lees de realiteit.
- ▶ Ga in de politiek wanneer je mee aan de knoppen wil draaien.

Oproep aan de beleidsmakers in de zaal

- ▶ Volg de eigen regels die stellen dat wetenschappelijke toetsing de basis vormt voor het beleid en neem verantwoordelijkheid.
- ▶ Duik niet onder de lat maar vind een meerderheid om de lat te herplaatsen.
- ▶ Juich wetenschappelijke beleidsevaluatie toe, het beleid kan er alleen maar beter door worden.
- ▶ Investeer in wetenschappelijke voorbereiding en monitoring.
- ▶ Aanvaard tegenspraak. Die komt maatschappelijk toch ook.
- ▶ Rijden voor 1 belangengroep leidt zelden tot evidence-based beleid.

